

9. Ахуджа А., Костомаров В.Г., Тер-Минасова С.Г. Особенности языкового мышления как методическая проблема // Вестник МГУ. – Серия 9. Филология. – 1986. – № 3.
10. Комиссаров В.Н. Слово о переводе. – М., 1973.
11. Лейчик В.М. Отношения между культурой и языком: общие функции // Вестник МГУ. Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2003. – № 2.
12. Бреус Е.В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский. – М., 1998.

Summary

In the process of translation two language codes are used, two language cultures are taken into consideration, thus it can be called both interlingual and intercultural communication, although some researchers deny the possibility of such a communication. The reality is unique, whereas the linguistic pictures of the world, i.e. means of its representation in the material sense, differ. It is translation that acts as the connecting link between two pictures of the world. A translator has to find out the common and different features in the perception of a certain notion by the native and non-native speakers of some language and then to use the most adequate means to create an equivalent translation. The necessity is of current importance regarding the tendency to form the international picture of the world.

Т. В. Камуш

ОСНОВНІ ПРАВИЛА УНОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ФАХОВОЇ МОВИ

Сучасні термінологічні дослідження передбачають узгодження національної й інтернаціональної термінології, вироблення методологічних засад уніфікації українських терміносистем, їх збагачення власними мовними надбаннями й необхідними лексичними запозиченнями, укладанням різного типу словників, удосконаленням чинних національних термінологічних стандартів.

Стаття присвячена проблемі уніфікації та стандартизації української фахової мови. Основним завданням сучасного термінознавства є практичний аспект – систематизація, упорядкування та стандартизація наявної наукової термінології шляхом повернення забутих термінів, створення галузевих словників, державних стандартів на терміни та визначення. Робота щодо розбудови та кодифікації термінології проводилась багатьма провідними науковцями: Т. Панько [1], Л. Симоненко [2], Н. Непийводою [3], А. Дьяковим, Т. Кияком [4] та іншими.

Мета статті – сформулювати основні правила та рекомендації, яких необхідно дотримуватися, унормовуючи та стандартизуючи українську термінологію, враховуючи її специфіку.

Питання унормування та стандартизації української термінології порушувались на конференціях “Проблеми української термінології”, “Термінологія і сучасність” та інших. Було розроблено ДСТУ 3966 – 2000 “Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять”.

Основні правила перекладу науково-технічного тексту:

1. Необхідно дотримуватися загальних міжнародних вимог щодо стандартизації термінології, викладених в нормативному документі Держстандарту України ДСТУ 3966 – 2000 [5], насамперед вимог до терміна (однозначна відповідність поняттю, відповідність поняттю за власним значенням слова, системність, стислість, словотвірна здатність, мовна правильність, милозвучність) й означення поняття (співвідносність з поняттям, наявність суттєвих ознак, системність, відсутність тавтології, відсутність заперечення ознак для позитивного поняття, несуперечливість з означеннями в інших стандартах, стислість, мовна правильність).

2. Дотримуватися вимог ДСТУ 3966 щодо розмежування дії, події і наслідку чи об’єкта дії у термінах віддієслівних іменників на -ння, -ття та без суфіксів, що позначають процесові явища (випускання / випущення / випуск) [6, с.37].

3. Згідно з рекомендаціями ДСТУ 3966 стандартизувати дієслова поряд з віддієслівними іменниками на -ння, -ття як терміни на позначення процесових явищ, наприклад (завертати – завертання, завернути – повернення) [6, с.92], що дає змогу замінити в текстах складені дієслівні присудки на прості дієслівні присудки (здійснювати тестування на тестувати, проводити опитування на опитувати).

4. Щоб позначити призначеність чи здатність суб’єкта виконувати активну (перехідну) дію застосовувати віддієслівні прикметники, утворені за допомогою суфіксів -льн(ий), -ів-н(ий), -ив-н(ий), -ч(ий) безпосередньо від інфінітива недоконаного виду (вимірювати – вимірювальний [6, с.64], крутити – крутильний [6, с.76], формувати – формувальний, формівний [6, с.244], виконувати – виконавчий [6, с.66]). Рідше застосовують відіменникові суфікси ськ(ий), -ов(ий), -н(ий). Наприклад: друкар – друкарський [7, с.70], різьбяр – різьбярський [7, с.289], пуск – пусковий [7, с.274].

5. У складних віддієслівних прикметниках, що містять як першу частину об’єкт дії та позначають призначеність чи здатність суб’єкта виконувати активну дію, застосовувати суфікс -н(ий) (теплозберігаючий [7, с.343], водонепроникний [7, с.40], звукозаписний [7, с.103], гвинторізний [7, с.45], енергоощадний [7, с.84]).

6. Щоб позначити здатність об'єкта піддаватися дії (виконувати пасивну дію), застосовувати віддієслівні прикметники, утворені за допомогою суфіксів -н(ий), -ов-н(ий), -енн(ий) від інфінітива доконаного виду (виміряти – вимірний [6, с.64], крутити – крутний [6, с.76], сформувати – сформований [6, с.221], настановити – настановний [6, с.239], здійснити – здійснений [6, с.119]).

7. Щоб позначити призначеність чи здатність суб'єктів виконувати неперехідну дію, до якої належать також зворотна дія та взаємодія, застосовувати віддієслівні прикметники, утворені за допомогою суфіксів к(ий), -лив(ий), -ав(ий) від основи інфінітива недоконаного виду без кінцевої голосної (летіти – леткий [6, с.151], мінятися – мінливий [6, с.168], згасати – згасавий [6, с.103]).

8. Не можна вживати суфікс -к(а) на позначення дії чи події (оцінка – оцінювання, оцінення [6, с.127]). На позначення наслідку чи об'єкта дії частіше вживають не суфікс -к(а), а суфікси -ок чи -анк(а) (втулок [6, с.33], дробарка [7, с.70]).

9. Намагатися не вживати чужомовні слова, у корені яких немає дієслів, якщо існують загальновідомі українські відповідники (вчинити агресію, зробити бартер) замість того, щоб застосовувати дієслово (напасти, обмінятися).

10. Добирати якнайточніше за значенням українське слово з множини словникових відповідників до чужого (російського, англійського) терміна. Наприклад “представлять”: подавати звіт [8, с.440], виставляти предмети для огляду [8, с.440], удавати (з себе) хворого [8, с.439], показувати телепрограму [8, с.440].

11. Намагатися не запозичати чужий термін за наявності українських відповідників (не топик, а тема; не установка, а устава).

12. Застосовувати активні особові, безособові та неозначено-особові конструкції речення, в яких іменник на позначення дії завжди подано в знахідному відмінку (Науковець дослідив явище...; Моделі можна використати...; Обмеження на параметри вводять...).

13. З пасивних конструкцій вживати лише безособові речення на-но, -то, де іменник-об'єкт дії також подають у знахідному відмінку (Запропоновано нову модель...; Зібрано великий матеріал...) і відповідно не застосовувати інші особові та безособові пасивні конструкції з іменником у називному відмінку на позначення об'єкта дії (Процес досліджується нами...; Кафедрою проводилася велика робота...; Робота виконується...; Визначена залежність між величинами...).

14. Застосовувати у фаховій мові стійкі приєднаниково-іменникові сполуки як складову частину української нормативної системи керування відмінками (комісія по составлению резолюции – комісія для складання резолюції [8, с.236], в соответствии с требованиями – відповідно до вимог або згідно з вимогами [8, с.93], исследования по теплотехнике – дослідження з теплотехніки [8, с.214]).

15. Застосовувати у фаховій мові стійкі дієслівно-іменникові сполуки як другу складову частину української нормативної системи керування відмінками (брати участь [8, с.451], вживати заходів [8, с.451], дотримуватися вимог [8, с.530], ставити питання [8, с.174]).

16. У фаховій мові застосовувати прості дієслівні присудки замість складених дієслівних присудків, що не становлять стійких дієслівно-іменникових сполук (занепадати / приходити в упадок, досліджувати / піддавати дослідженням, обробляти різанням / виконувати оброблення різанням).

17. Замість активних дієприкметникових форм теперішнього часу від перехідних дієслів, що порушують усю систему української мови, у термінах застосовувати прикметники, іменники, пасивні дієприкметники, словосполучення, а в означеннях понять та інших фахових текстах ще описові конструкції “що + дієслово” (использующаяся модель – використовувана модель [6, с.66], коллектор, отводящий продукты сгорания – колектор-відвідник продуктів спалювання [6, с.120], падающая волна – набіжна хвиля [6, с.31], затухающие колебания – згасаві коливання [6, с.70]).

Таким чином, українська фахова мова характеризується наявністю розвинутої кодифікованої термінології майже з усіх галузей знань, яка здатна забезпечити потреби суспільства. Робота, що проводиться термінологами та фахівцями, сприяє виробленню методологічних засад щодо уніфікації української наукової термінології та збагаченню її за рахунок власних мовних одиниць.

Джерела та література

1. Панько Т.І. Від терміна до системи. – Львів, 1979.
2. Симоненко Л.І. Українська наукова термінологія: Стан та перспективи розвитку // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. – К., 2001.
3. Непийвода Н.Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект). – К., 1997.
4. Дьяков А.С., Кияк Т.Г. Основы терминотворения. Семантические и социальные аспекты. – К., 2000.
5. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять. ДСТУ 3966 – 2000. – К., 2000.
6. Войналович О., Моргунок В. Російсько-український словник наукової і технічної мови (термінологія процесових понять). – К., 1997.
7. Українсько-російський словник наукової термінології / За заг. ред. Л.Симоненко. – К., 2004.
8. Головащук С.І. Російсько-український словник сталих словосполучень. – К., 2001.

Summary

The most important specific rules for Ukrainian terminology and professional language normalization are presented in the article.